

Luka pracoval v Louvru celé dva měsíce, než se odvážil poodhalit, co mu hořelo na rtech.

Po cestě z práce i do práce se mu vše zdálo tak logické a přesvědčivé. Sotvaže však se za ním zavřely zasklené dveře, zavřel se s nimi i klamavý svět vidin a suchá skutečnost dílny jej pohltila. V jasném pracovním sále bylo kruté světlo, které dusilo jiskerky jeho myšlenek a zesměšňovalo je, jako svítání znemohoučňuje žlutý plamen lampy. Dlouhý stůl poházený ústřížky, postavy panáků ověšené prostehovanými fraky, mechanický chlad šicích strojů, hubené a dlouhé prsty dělníků v ustavičném úteku od látky a v nuceném návratu k ní za poutem nití, zvědavý obličej mistrův — to vše byl tvrdý řetěz přesně učláňkované práce, a čirá bláznovství byla snaha zastavit jej.

Vroucí slova rázem vychladla na rtech.

Luka se málokdy osmělil prohodit slovíčko ze svého místa na konci stolu, mluvívalo-li se o věci, která jej zajímala. Jenom když se hovořilo o neopatrnosti Rusů, kteří v podstředních světničkách nad hlavami pařížských občanů kutí a připravují bomby, a když se všichni přitom po něm ohlíželi jako po spoluvínku, jen tehdy vykoktal několik vět. A to se ještě omlouval tam, kde mu srdce kázalo, aby vyložil, že tyto mladí lidé jsou mučedníky, že nedbají-li opatrnosti, nedbají přitom také svých životů, že slouží velké věci, která je osvobozením Ruska od tyranů... Bláhové srdce mu šeptalo, že národ Velké revoluce, národ, který se tak zakrvácel za svobodu, dovede pochopit tyto hrdiny... avšak plachost ochromila srdce a Luka se omlouval.

Luka i jinak seděl na svém místě s tváří omlouvající se všem a ze všeho. Z toho, že je kdesi carské Rusko, které sem vysílá emigranty, z toho, že tu sedí i že je. V omlouvavém poměru byl ke všem starším druhům v dílně. Hleděli na něj přes rameno; nebyl jim ani tak důležitý, aby ho

obviňovali z nerozumů ostatních jeho rodáků, ani aby s ním o čemkoli debatovali.

Pouze mladý Marscillan, který seděl naproti němu, žhává a prudká jiskra, dotkl se ho někdy povzbudivě; snad očekával od jeho nápadného zjevu něco neobyčejného.

S tím hochem začal Luka tichý rozhovor o solidaritě.

Mladík ho poslouchal spřívětivým a zvědavým úsměvem, který učinil Luku sdílným. Pokyvoval souhlasně, pomáhal Lukovi hledajícimu někdy výraz, dokončoval jeho věty. Chvillemi vzhledl od práce a pohlédl na Luku ze strany.

Luka mluvil pomalu, prostými, krátkými větami. Mnohé opakoval.

Jeich důvěrné hovory podnítily zvědavost ostatních dělníků. Vhodili tu a tam tázavé slůvko do šeptaných porad.

„O čem šuškáte, spiklenci?“

„Mluvíme o dělnické solidaritě. Ovšem, to jsou věci, které vy jste již zapoměli. A tuhle Veršinin není Sokolov. Nedělá pumy ani jimi nehází — jeho revoluční teorie jsou nekrvavé,“ řekl mladík.

„Proč myslíš, že jsme ze solidarity vyrostli? Za stávek se posílají děti stávkujících do druhých měst, do dělnických rodin, tam, kde se nestávkují, aby neměly doma hlad. A příležitostně druh druhu oplácí.“

„Kdeko je dnes solidární s dělníky svého odboru,“ prohlásil nejstarší dělník. „Syndikáty nás naučily chápat společné zájmy!“

„Ano,“ dodal si Luka odvahy; „ale to je solidarita chovná... Myslil jsem na něco nového, na solidariitu, která nezna rozdílů zaměstnání a sdružuje všechny chudáky...“

„Jak to? Považoval jsem solidariitu za pocit všelidský, za vlastnost druhovou, za pásku mezi všemi lidmi, za cit, který je sdružuje za každé příležitosti a způsobuje, že i lidé navzájem si cizí a neznámí si v neštěstí pomáhají,“ řekl první dělník.

„To se stává málokdy!“ zvolal Luka, jehož plachost shořela v žáru debaty, „a ještě se to velebí ve školách jako výjimečné hrdinství, nikoli jako běžná a základní občanská ctnost.“

„Pánové,“ řekl ostře mistr, vstupuje do dílny, „tady není schůze!“

Dělníci mrzutě zabručeli, pohněvaní, že je zahánbil před mladšími, zvláště před Lukou. A tajně se v duchu postavili na stranu Lukovu a přijali tak trochu navzdory jeho názor.

Jinak se v dílně hovořovalo většinou jen o sportu a o vraždách. Cestou do práce v tramvaji nebo v podzemní dráze zhltili dělníci všelijaké zprávy z novin a přežvykovali pak, co se za den stalo. Takových hovorů se účastnil i mistr, a to už nepřipomínal, že v dílně není schůze.

Proto trvalo několik dní, než zase řeč, vlekoucí se přes události dne, uvázla na vyzývavém úskalí solidarity.

Když se jednou mistr bezpečně vzdálil na delší dobu, zaryl do Luky nejstarší dělník:

„Nu což, Sokolové? Co dělá solidarita? Už jsem ji pokřtil, tu tvou solidaritu. To je třídní...“

„Ano, ano!“ vpadl mu Luka do řeči, „to je třídní solidarita!“

Mladý Marsellan měl také zadrženu řeč:

„Nejen řemesla a odbory, ale dělníci všech zemí a všech zaměstnání měli by býti spolu solidární!“

„Co básníš?“ pousmál se druhý dělník. „Rád bych věděl, jaké společné zájmy mám já s anglickým holičem nebo s pomocníkem ve švýcarské sýrárně!“

Kdosi se tlumeně zasmál.

„Ach!“ zvolal Luka nezmaten. „Společný zájem tu je! Veliký!“

„Prosím...?“ obrátil se tázavě třetí na Veršmina.

Dělníci pohlédli na Luku, zvědaví, jak se z toho vymočí. Lukovy prsty se chvěly. Měl trému. To bylo jeho první veřejné vystoupení.

„Jste přece všichni stejně vykořisťováni!“ prohlásil slavnostně.

„To je pravda,“ řekl i pochybovačný třetí, „vykořisťování jsme všichni, třeba nestejně; zdá se mi však, že si to vymyslel nějaký snilek, žádostivý velkých gest.“

„Možná dost,“ řekl po chvilí první dělník, „neboť pře-

nesěš-li tuto velkolepou myšlenku do praktického života, co z ní zbude? Trochu popela!“

„Není pravda!“ hájil se Luka, unesen tím, že s ním všichni doopravdy, vážně diskutovali. „Není pravda!“

„Prosím tě,“ řekl třetí, „kroť své nadšení! Myslíš, že všelijaké proklamace a vyjádření citů na papíře mají praktickou cenu? Že někdo v Americe stojí o tvůj věrný soucit, probírají-li stávku? A nemáš-li právě sběrací arch a potřebnou sumu, abys stávkujícím pomohl, není ti všechna ta třídní solidarita... k ničemu!“

„A přece, přece!“ usmíval se Luka. Hleděli si s mladíkem zarávě do očí. „Přece!“

Luka se tak rozohnil, že položil šití a rozkládal rukama.

„Poslyšte: Půjde tedy anglický holič, koupí si v Paříži šaty. V Paříži, řekne si, jsou dělníci uvědomělí, doveďou žít a vybojovat si dobré bydlo. Mé sympatie jsou s nimi! Protože to jsou uvědomělí dělníci, koupím si oděv, který vyrobili; bude zajisté dobře ušit, bude z dobré látky, a právě proto si tu koupím konfekční šaty, určené pro konzumenta z dělnické třídy. Francouzský krejčí nebude přece okrádat človeka ze své třídy tím, že by dovolil, aby mu prodali špatnou věc!“

Všichni se na Luku zahleděli. Zružověl, rty se mu nalily nadšením.

„Dobrák holič šaty dvakrát oblékne — a kalhoty se mu otřepí. Pod paží se ukáže vata. Kapsy se otvírají jako rybí tlamy a knoflíky šité horkou jehlou upadávají. Pěknou věc ušili francouzští dělníci pro své druhy! řekne si holič zklamán. — My bychom neměli šít šaty z takových hadrů!“ vykřikl Luka v prudkém řečnickém vznětu.

Usmáli se náhlému konci, ale Lukova výmluvnost je zaujala.

„Kdo tě učil řečnit?“ tázal se ho první. „Chodil jsi do školy k Jaurèsovi?“

„Ba ne!“ prohlásil nejstarší dělník. „Tuhle školu znám! Z té mi křičí Libertad. No vid,“ řekl, obrací se k Lukovi, „přízněj se! To jsou i jeho nápady!“

Veršinin si uvědomil náhlost své propagandy a mlčel

rozapečité. Styděl se, že nedovedl drahou myšlenku vyslovit svými slovy, že jí ponechal nátěr i značku dílny, z které vyšla.

Neodpověděl.

Marseillan sledoval horlivě účinek Lukových teorií na ostatní dělníky. Sám byl uchvácen a od té doby, co chodil s Lukou, přišel knoflíky pevněji a nečetl nitěmi při šití, jako to dříve činval. Kdyby to bylo bývalo v jeho moci, byl by ihned zlepšil i jakost hadrovité látky.

„Řekněte,“ odpověděl místo Luky, „nešijeme z pavučin? Neodbyváme to, jen aby to bylo z ruky? Je to práce? To je hadrařství! Člověk neví, co se stane dřív: povolí-li stehy či zda se látka rozpadne!“ Zarazil se na chvílku v svém úryvkovitém proslovu, domnívaje se, že slyší houpaivé pobuchování dveří na chodbě. Všichni dělníci si v té chvíli přáli, aby mistr již přišel. Byli zaraženi. Cítili, že je v tom záblesk pravdy, bránili se však obvinění. Ale nebyl to mistr.

Hoch si oddechl a pokračoval:

„Příznejte aspoň, že to není svědomité.“

„Eh,“ odbyl ho nejstarší dělník po chvíli mlčení, jehož trapnou tíhu všichni cítili v týlech, jak byli skloněni nad šitím, „je to snad naše vina? My snad prodáváme obleky? Máme z toho zisk? Najali nás, dali látku, i šijeme z ní oděvy, jak nejlépe dovedeme za plat, který nám poskytují; což je možno dělat víc?“

„Dejte nám pokoj se ztřeštěnými anarchistickými nápady! Vída! Najednou je jim špatné šít z laciné látky,“ řekl druhý, který rád hovořil, ale nerad myslil.

„V tom se nedá nic dělat,“ usoudil první dělník, „a vůbec je to nesmysl!“

Třetí se snažil Luku i mladíka zesměšnit.

A tak došlo na Marseillana, aby vyhodil poslední trumf. „Dalo by se dělat!“ řekl vážně, dívaje se upřeně před sebe. „Kdybychom poslali deputaci...“

„Opovaž se!“

„Hloupost!“

„On blázní!“

„Idiot!“

Čtyři výkřiky se ozvaly jako z jednoho hrdla. Mladík i Luka byli bledí. Těšili se na souhlas, usuzující podle slibných začátků, a nyní jsou odbyti! Dělníci je poslouchali, dokud jen řečnili, poslouchali je se zájmem jako povídání o nebeském ráji, v němž nevěříme, ale myslíme si, že je hezké i to povídání a že by bylo docela příjemné, kdyby takový ráj byl. Jakmile však šlo o čin, zakřikli je jako chlapce s ohněm si pohrávající.

V té chvíli se oba mladíci přimkli k sobě a pohledem si slíbili bojovat bok po boku. Znenáhla v nich uzrával plán.

Přede vším — půjdou k šéfovi a oznámí mu svou žádost: aby dal do dílen lepší látky, lepší podšívky. Vypočítají mu, že za cenu, za kterou se oděvy prodávají, je možno poskytnout látku mnohem trvanlivější a ještě hodně vydělat. Nepodaří-li se jim do té doby přemluvit dělníky, aby se k ně postavili, — půjdou sami. Sami za sebe budou mluvit. Řeknou mu i slůvko o svědomí. Osoba šéfova jim znenáhla ztělesnila všechny kapitalisty, jeho jméno nabývalo hanlivého přízvuku, který je dráždil. Skládali řeč, kterou ho mladík osloví. Luka pro svůj cizí přízvuk bude raději mlčet.

A výsledky? Nemyslíli zatím na výsledky. Šlo jim hlavně o tento čin. Výsledky se ukáží. Hleděli výsledkům zmužile vstříc.

V dílně se již o solidaritě mnoho nemluvalo. Dělníci občas hleděli kose na oba mladé muže a jen třetí dělník oslovil žertovně časem Luku:

„Co dělá solidarita, Sokolove?“

Veršinin se snažval znovu navázat debatu. Marně. Nikdo se již nedal zlákat. Nejstarší dělník zastavil dokonce Marseillana na ulici a domlouval mu, aby se zřekl Lukovy špatné společnosti.

„Jsou to nezapné výmysly. Zrodily se v mozku člověka, který do dílny nikdy nohou nepáchl a filosofuje si u plných stolů. Jediná naše bašta jsou syndikáty.“

„A jejich bonzové, kteří vás prodají, když se jim to hodí!“ utrhl se mladík. „Budoucnost všeho proletariátu vám není ničím, vy cechaři?“

Zlostně se odvrátil od nejstaršího dělníka, který za ním krčil rameny.

Nerozuměl mu.

Byl příliš stár, aby mu porozuměl.

Začátek listopadu se zdál oběma hochům k činu příhodný. Dali se ohlásit u šéfa konfekce.

Přijal je mrzutě, jsa na počátku sezóny zahrnut prací. Jeho kancelář byla malá a šerá. Ani mu neviděli dobře do tváře. Domníval se, že přicházejí prosit o lepší místo nebo o zvýšení mzdy.

Mladík zakoktal několik slov úvodem.

„Rychle, rychle!“ zvolal šéf netrpělivě.

Tu si mladík dodal odvahy a oddeklamoval naučenou řeč.

Šéf zprvu klidně rovnal papíry na stole, pak zakašlal a otočil k hochovi hlavu. Prohlédl si jej bystře, a jak žasl víc a více nad obsahem jeho řeči, obrátil se k němu zneohledně v kancelářském otáčecím křesle. Jeho obličej šosáka vyjadřoval mírnou veselost.

Skákal očima z mladíka na Luku a dráždil své veselí jejich vážnými obličejemi. Při některých slovech si libostí až pleskl do stehén.

Ale řeč trvala dlouho a zabýskla tu i tam zbraní. To se šéfovi nelíbilo. Přerušil mladíka ještě před koncem naučené řeči.

„S takovou hloupostí se mne opovažujete zdržovat v době, kdy se začíná sezóna a já nevím, kde mi hlava stojí?“

Ale hned pochopil marnost svého rozčilování a řekl:

„Z které dflmy jste?“

„Z konfekce černých oděvů.“

„A nechcete šit z laciných látek?“

„Ano, pane,“ řekli oba najednou.

„Dobrá. Najděte si místo, kde byste se mohli lépe uplatnit.“

Otočil se i s křeslem a ukázal jim široká záda.

Vyšli zmateni a rozechvěni.

Na chodbě, kde přebíhaly prodavačky s ohromnými

krabicemi a s balisky látek, kde příručí neměli ani čas poskánit děvčata, pochopil Luka teprve dětinskost svého počínání.

Neodvážil se podívat mladíkovi do očí. Cítil, že je před ním viněn. Zbavil ho chleba. Byl velmi nešťasten. Šéfův výsměch ho bičoval. Kdyby se byl šéf zlobil, hněval, lál, to vše by bylo Luku uspokojilo. Ale výsměch jej pokračoval. Byl hrd na své teorie a posměch ho zraňoval.

Marseillan si ulevoval štávnatými přezdívkami. Vrážel do příručí na chodbě a bušil pěstí do okenních rámu. Lukovi nevyčítal; naopak, povzbuzoval ho, slibuje mu pomoc při hledání nového místa.

Dělníci se od mistra dověděli o Lukově výpravě a dali mu na stroměnou, že se na něj horší pro jeho nerozváženost, která je mohla uvrhnout do podezření. Byli to otcové rodin, kteří neradi měnili místo.

Tak se stalo, že koncem listopadu chodil Luka po pařížských ulicích bez zaměstnání, roztrpčen na svět, mrzut sám nad sebou. Listopadové dny, prosáklé vodou, provázely Lukovu nezaměstnanost. Studené chodníky mu odnímaly teplotu těla tenkými podrážkami, šaty vlhly a na řasách se usazovala drobná mlha; hleděl a hleděl před sebe a bylo mu, že mu někdo zadýchává sklo okna, kterým se díval do světa.

Kolem něho šustily gumové převlečnický pánů, šedavé pláště žen. Žáčkové běhali do školy v peleríně s kapucí staženou do veselého obličejce, podobného ovoci čerstvě utrženému; strážníci přechlapovali v loužích. Oprýskané budovy sdělovaly s ním melancholii těl staletými zemědělných, zbrázděných jizvami, které rozdíral a vymítal ustavičný déšť. Luka poznal pařížskou ulici v jednotvárnosti prvních plískanic.

Před deštěm se ukrýval v muzeích. Bloudil po Louvru, která ho svým množstvím omamovala i unavovala. Lépe se mu líbili starí holandský mistři na obrazech, i sledoval obveselen reje sedláků. Probíhal ohromnou budovu, aby

se nestal nápadným, brzy se zrcadlil v matném lesku mahagonového nábytku, ozdobeného zlatými zvířaty a alabastrovými sloupky, brzy postával mezi vysokými zasklenými skříněmi, přečpanými zbytky kamenné i bronzové doby, šperky ze spěží, pokrytými zelenou patinou, úlomky nádob z pálené hlíny. Nechápal, proč se ty střepy hřejí v teple, a on mrzne.

Raději se tedy uchyloval do knihovny v Latinské čtvrti, nedaleko chrámu svatě Jenovéfy. Tam u dlouhých stolů v širokých a pohodlných křeslech seděli studenti a dělníci, studentky a učenci, májíce před sebou svátostně rozloženou knihu. Kolik křesel, tolik osamocených světů. Soused se na souseda nepodíval. Vytahovala nehlučně sjížděla a přinášela vzácná díla, sluhové chodili po koberecích tichounce a vznešeně rozdávali knihy. Až do stropu byly narovnané knihy, až do stropu byly přístupny po lehkých pavlačích a žebřících. Strop byl vysoký a okna až k němu. Okny sem hleděla kupole Panteonu.

Sem Luka chodilval nejčastěji. Ne obraz, ne socha, ale kniha mu byla nejdokonalejším a nejstrozumitelnějším uměleckým dílem. Byla mu i více: azylem, kam se utíkal na hodiny zapomenutí a útěchy.

Zde čítal pobuřující díla spisovatelů, jejichž jména znal z domova, z Causerií, z kamarádských rozhovorů; jména ta v něm vždy budila lehký mrazík zvědavosti a touhy: Zola, Flaubert, Malato, Jean Grave. Zde se seznamoval s tragédií nazvanou Velká revoluce a stranickými očima Tainovýmá objevoval v ní děje, kterých se hrozil, vedle skutků uvádějících jej u vytržení. S nevolí si přiznával některé stránky lidské přirozenosti: slepou krvelačnost, zbabělost, slabost.

Zapomínal na nevlídnou přítomnost. Čas plynul v blahu a spokojenosti. Avšak konečně přece udeřila hodina, kdy nad schýlenými hlavami se neslo táhlé volání: „On ferme — zavíráme...“

Znovu tedy nastavil týl studenému dešti. Obcházel chvilí mříž Panteonu. Travička na nepošlapané dlažbě za ní topila se ve vodě a hustou clonou deštových nitek sotva bylo

vidět protější domy. Brzy ho začaly studit do rukou mokré kraje rukávů a v botkách ucítil vodu. Nohy si namířily samy k ulici Mouffetardové...

V šestém patře známého domu obědval strýc s tetou. Přivítali ho vlídně a uhostili.

„Co žes tak promočen? Nemáš deštník? Nemáš přezůvky?“

„Nemám,“ řekl nedbale Luka.

„Rus — a nemá přezůvky. Znásilňuješ tradici, můj milý,“ žertoval strýc, ale připojil hned domluvu, protože si Luka konečně neopatří evropský oděv a řádnou obuv, když je v místě a dostává plat...

„Nepracuji...“ namítl Veršinin, „také peníze již nemám, spotřeboval jsem vše.“

„Ty nejsi v Louvru, a proč?“ užasl strýc, položil lžici a vybouil oči na Luku.

„Propaganda,“ pohodil Luka rameny.

Teta zbledla, žehnala se a s rukama vztaženými u vytržení odříkávala:

„Běda tobě, Izraeli, nikdy nebudeš pomstěn!... Tvoji pronásledovatelé všude vítězí! Učitelé tvoji tě nepoučíli, jak bojovat obratně a chytře. Učili tě jenom, jak se vyhýbat životu, jak se osamocovat ve zdech předpisů a zákazů, jak býti mrtev na zemi, živ na nebi, snít bdě a mluvit ze sna...“

Strýc vyskočil a vzrušeně pobíhal po jídelně.

„To je lehkomyšlnost!“ vykřikl, sotva tetu domluvila.

„A nejmén sebe zahrabáváš, ale i mně škodíš, Jakube... Jsem pouhý emigrant a stále ve dveřích; stačí, aby mi je přibouchli před nosem. Co to děláš? Máš rozum? Něřkal jsem ti, nevaroval jsem tě, divže jsem tě neprosil, abys své pošetilosti nezatahoval do dílny. Teď to máš!“

„To je jedno,“ vyklouzlo neprozřetelně Lukovi, „najdu si práci jinde.“

„Ach!“ vykřikl strýc v bolestném smíchu, „myslíš, že je to hračka, najít práci, vidíš? Jdi a hledej, uvidíš!“ Strýc v rozčilení spal a papouška to hněvalo. Snažil se pána překřičet.

Starý Goldšmíd, který nade vše v životě stavěl pořádek a klidný život, rozhořčoval se nepochopitelnou lehkovážností Lukovou. Zlobilo ho pohrdání bezpečným postavěním i to, že Luka tak bez rozmyslu zahazuje jeho dobrou pověst.

Prožil v minutě všechny následky nerozvážného činu Lukova: vyšetřování, pronásledování, trest; špiclové a policitisté jižž mu kladou ruce na rameno.

„Přihlášen jsi, doufám?“ vykřikl strýc na Luku.

„Nejsem.“

„Nejsem,“ řekl strýc posměšně, obraceje se k ženě, „on se ani nepřihlásil, jen si považ! A proč ne, smím se ptát?“

„Proč?“ Luka zaváhal. Vzpomněl si na večer, kdy přemítal o této věci, na to, jak se vrátil do Causerii, co mu Libertad odpovéděl; vzpomněl si také, že ve dveřích ještě slyšel Libertadův hlas, slovům však nerozuměl. Řekl proto nejistě, spíše pro sebe:

„Zdá se mi, že mi to nahore rozmlouvali.“

„Kdo?“ nahléhal strýc.

„Myslím, že Libertad.“

„Zase Libertad! Upadl jsi do pěkných rukou, hochu!“ řekl strýc, tváře se zoufale. „Libertad bude neštěstím tobě i mně. Jak ti může radit věc, která tě každou vteřinu ohrožuje trestem a vypověděním? Kdo takto radí, je blázen anebó provokátér!“

Luka vstal uražen.

„Libertad, strýče? Mluvíte tak, že ho neznáte. A proto vám to odpouštím,“ dodal s velkomyslností, která by byla strýce jindy rozesmála, dnes však jej pobouřila. Jeho krevnatý obličej zduřel, bělmo prokvetlo červenými nitkami. Křikl neovládaje se:

„Kluku! Uličníku! Víš, co je tvůj Libertad? Špicl je, hnusný špicl...!“

Na ta slova Luka okázale zamířil ke dveřím.

„Strýče,“ řekl pateticky, „neurázejte mého kamaráda, dokud jsem tu. Sbohem!“

Psík se mu motal pod nohama. Chtěl odejít důstojně, ale

zakopl o zvíře a nechybělo mnoho, byl by se svalil se všech schůdků.

„Jdi už, jdi!“ křičel za ním strýc, „a nehlas se ke mně, špiclův kamaráde!“

Čaj, kterým teta chtěla uctít synovce, chladl na stole a starý Goldšmíd krotil svou rozbouřenou krev prudkým přecházením po jídelně.

Luka se hrnul dolů střemhlav a zarazil se teprve před bytem hluché stařeny. Stařenin byt byl dokořán jako kdysi. Dychtivě obhlížel síňku bez oken. Viděl zašlé čalouny a zelené kočičk panenky. Vtom za ním zašustily hedvábné šaty. Van přichožího jej ovál. Známý hlas promluvil:

„Luka Veršinin!“

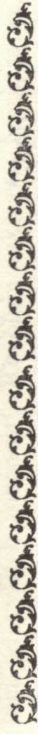
Obrátil se prudec — to je Rosita! Rosita v oděvu velké dámy, v kožíšnovém pláští a v módním klobouku.

„Přišel jste ke mně? Čekáte dlouho?“

„Ne, ani jsem nevěděl... Mám tady strýce, v šestém poschodí, právě jsem se s ním rozešel.“

„Pan Goldšmíd?“ řekla Rosita. „Já tu mám ateliér u staré slečny Buvardovy. Pojdte dál, chcete?“

A tak se Luka přece napil teplého čaje v krásné pracovně za síňkou, kde Rosita hledala zapomenutí, malujíc květiny.

Pobyt u Rosity prohrál Veršinna na duchu i na těle. Když vyšel, zdál se mu svět přívětivějším nepřitelem. Několik dní chodil, polemizuje v duchu se strýcem; v těch němých rozhovorech mu přicházely na mysl vhodné odpovědi. Litoval, že nepřišly včas. V komuně sebral pohozený spisek Jeana Grava o anarchii, přeslabikoval jej dychtivě a zatoužil poznat autora. Potuloval se pak neustále v okolí ulice Broca, kde byla redakce časopisu Les Temps nou-

veaux, konkurující *Panarchie*. Libertad s ní udržoval jen chladné diplomatické styky. Veršinin postával jako obyčejně před širokým průjezdem domu, když se tu míhla vysoká postava Balabanovova.

Střelou se octl vedle něho. Bulharský krasavec byl tak zamyšlen, že nezmínil ani krok, takže Luka poskakoval, aby mu stačil. Tenké prsty Borisovy žmolily vyhaslou cigaretu. Jeho oči těkaly na útěku z tváře; rty se chvěly pod nárazy nevyřčených slov.

Luku neviděl. Ale Veršinin byl příliš rád, že potkal známého, k němuž bylo možno se přidružit; a právě zde, u redakce!

„Bon jour, camarade!“ upozornil konečně na sebe obra Borise a vzhlédl k němu pohledem nedospělého k obávanému staršímu kamarádovi, od něhož čeká rány, ale jehož přátelství přeče, a právě proto, blaží a činí hrdým.

„Ah! Bon jour!“ roztržitě odpovídal Balabanov. „Jak se máš?“

„Bídě,“ vyklouzlo Veršininovi upřímné přiznání.

„To nevadí,“ odtušil Balabanov. „Čím hůře, tím lépe, praví starý Marx, a v tom s ním souhlasím.“

„Jsem bez práce,“ světoval se Luka, „vyhnali mě z Louvru.“

„Z toho si nic nedělej,“ stále stejně nezúčastněným tónem odpovídal krasavec; „já jsem také bez práce a vůbec mě to netrápí.“

Přešli dvůr.

„Jdeš do Temps nouveaux?“ osmělil se Veršinin.

„Ano. Půjdeš také?“

Luka přisvědčil ochotně: „To jsem rád. Tolik jsem toužil poznat Grava.“

„Tak pojd'. Pohneme mu tukem a poplašíme jeho vysečené teorie.“

Prošli bludištěm tmavých chodeb a dvorů, až Balabanov konečně zaklepal na dveře ve tmě neviditelné. Zaklepal a hned vešel.

Dva psací stoly se tyčily uprostřed světnice, dva ostrovy v moři papírů, novin, brožur a knih. Za jedním seděl

oblouhlý, růžový občan s bílou hřívou na veliké hlavě. Pokynul přátelsky Balabanovi i Veršininovi a zahloubal se opět do své práce. Na haldě makulatur seděl, v sebe pohroužen, hoch v ruské studentské uniformě; bylo zřejmo, že s nikým nemluví, nikdo si ho nevšímá a že tu sedí jako kus nábytku.

Dvě přízemní okna šla na dvůr, na klády a prkna nějakého skladiště; kořennáč s pomněnkami stál na okenním prkénku.

„Co nového?“ řekl Grave, nezvedaje hlavu.

„Nic,“ odřekl Balabanov úvodem k hovoru. „Ten vám tu stále ještě zdobí redakci?“ dodal s posunkem na mlčelivého studenta.

Veršinin na něj také pohlédl a rázem si ho zamiloval. Měl tvář jako ráno a upřímnou až běda!

„Tady máš kamaráda obroditele,“ řekl Boris Lukovi, „ten je ještě horší než ty, za tři léta pařížského pobytu se nenaucil slova francouzsky.“

„Co tu dělá? Studuje?“ ptal se Veršinin, hledě na modrou uniformu.

„Ne. Očekává revoluci.“

Všichni se usmáli. A jejich úsměv se obrazil i na kulaté tváři studentově.

„Opravdu,“ řekl šedivý Jean Grave, odkládaje pero, „tento hoch je typický příklad snílka očekávajícího revoluci od vyšších mocností. Revoluci takovou, která sama sebou bude moci změnit všechny řády, která obrátí svět naruby za jediný den.“

„Co se mu divíš,“ řekl Balabanov, usedaje na pultík zaprášený a přetřížený knihami, „to už je národní tradice, nebo spíše tradice několika pokolení. Jeho dědeček čekal revoluci, to jest obrození, od Boha; nedočekal se jí; jeho syn, vida tátův neúspěch, zapochoyboval o Bohu a nakonec jím povrhl a chytil se cara. Domníval se, že car, mocnost vysoká a nadlidská, dá mu revoluci. Dá mu dáreček, báťuška car. Zrovna ho vidím, jak se vleče k carskému paláci v procesí devátého ledna za ikonou a popem. Dostal dárek, ale olověný. Nová generace to viděla; jeho syn po takové

odpovědi ztratil vtru v cara a čeká teď revoluci od Jeana Grava.“

„Oho!“ řekl šedivý muž, směje se Balabanovovi; „ne ode mne, ale od jakýchsi výsňených davů; ostatně, kdo ví, možná, že máš pravdu; důvěřuje komukoli, neboť nemá dosti důvěry v sebe. Čeká obrodný čin od žurnalisty, který v svém redakčním koutě dělá papírovou revoluci kvůli předplatitěm, čeká jej od parádního řečníka, jenž chvěním svého hlasu dojal jeho prosté srdce, všem věřít, v každém vidí mesiáše, a sám sedí v koutě a čeká.“

Luka se rozhlížel. Na regálu, kde byly uloženy výtky obrázků z Temps nouveaux, sebrané v album, stálo za prášné sádrové poprsí starší ženy. Luka se na ně dlouho díval, než se odvážil zeptat Balabanova:

„Kdo je to?“

„To je Luisa Michelová.“

„Červená panna?“ vyhrkl nadšeně Veršinin.

„Říkáte,“ pravil Bulhar, „že jednotlivec je bezmocný v dnešním prostředí a že je potřebí rázem zvrtnout společenský řád, aby nastal stav úplně panenský a z kořene byly vytrženy všechny předsudky. Pak že se teprve podaří stvořit nový svět.“

„Těžká věc. Nemyslím, že by prostředí tak výhradně působilo na člověka a že by člověk sám neměl vliv na prostředí. To bude asi vzájemné pronikání, jako míšení vína a vody. A tady je dilema, z něhož mnozí neznají východisko,“ odpovídal šedivý muž.

„Ty je znáš?“ ušklíbl se Balabanov, dívaje se na hodinky. Jeho prsty, zažloutlé na špičkách od cigaret, znatelně se chvěly.

Jean Grave to neviděl. Vykládal, šermuje tlustoučkou rukou:

„Kdo chce dělat revoluci, sám nejdříve musí vyklidit a rádným koštětem vymést ze sebe staré předsudky, pochopit jejich nesmyslnost a ustavit si nový řád života; ať v kroužku, třeba úzkém, zkusí v malém proměnu, jaká se má stát s celou společností! Kdo to nedovede, není jistě z povolaných a vyvolených.“

Balabanov zaslechl v síni šum, i zastavil se u dveří, napjatě poslouchaje. Ale šum zanikl, aniž se klika dveří pohnula.

Obrátil se tedy zase k Jeanu Gravovi:

„Schvaluješ proto všechny anarchistické sekty, papeži?“ Jean Grave, přijímajíc s humorem Balabanovy drzosti, klidně pokračoval:

„V anarchii každý myslí a jedná, jak rozumí.“

„To by ovšem nebylo pranic nového a podle toho již v anarchii žijeme!“ parodoval Balabanov rozšafný tón Jean Gravův.

„Leda v anarchii měšťácké,“ odvětil anarchista klidně. „Ale i dnes každý z nás svými kroky, činy a slovy u lidí nejbližších, všude, kde ho poslouchají, snaží se opravovat a potlačovat, co se mu nelíbí v dnešní společnosti.“

„Přímou akcí?“ řekl Balabanov.

„Třeba. Každý z nás zasazuje ránu v to místo společenského organismu, které se mu zdá nejvíce zkažené. Naše léky často jen oddalují nemoc, ale přicházejí noví bratři, kritizují nás, těžší z vykonaného díla, a mladí zlepšují a zhutňují zkušenosti starých. Každý myslí a jedná, jak rozumí, každý však může svobodně přijmout neb odmítnout to, co se mu zdá vyšíhat z pravidel jeho logiky...“

„Kolik je tu marné práce, kamaráde,“ děl Balabanov, čhaje u dveří.

„Marné práce, myslíš? Každý pokrok, který se uskutečňuje, je krůček, který nás přiblížil k možnosti revoluce. Teprve po dlouhé vývojové práci, kdy se větralo a čistilo a smýčilo ve všech koutech, kdy se myšlenky přebíraly jako zrno k setbě, kdy lidé stojící za myšlenkami jako za štíty odhodili je a vrhli se na sebe tváří v tvář v zápalu boje, teprve pak dojdeme k tomu, že se budou pořádat všechny kritiky, učiní se z nich nejlepší výbor a v něm se nám objeví obraz budoucnosti, o kterou pak budeme usilovat.“

Tlustá ruka staříkova poletovala, třepala se, až stanula. Jean Grave umkl a vzhlédl užasle do chvilte ticha. Vyčhlil šedivou hlavu a zkoumal bledýma, vypouklýma očima, proč Balabanov neodpovídá.

„Čekáš na někoho?“ řekl, vida, že Balabanov tiskne dlaně na klíku.

„Hm... Počkej, co jsem chtěl říci,“ vyhnul se Balabanov otázce, „...ano, nejsi tedy takový barbar jako Libertad, který si činí život pohodlným již v tomto slzavém údolí a myslí, že nasycený břich, uspokojené tělo jednotlivcov je jest vrcholný cíl anarchie?“

„Což... Libertad přece není tak jednostranný,“ řekl Jean Grave rozpačitě. „Vždyť i Libertad uznává, že každé individuum se musí umět ovládat a respektovat mínění ostatních. Sociální otázka není otázkou jen materiální, a proto se řeší tak nesnadno.“

„Celkem lze však lehko pochopit, že komu kručí v břiše, ten čeká od rozřešení otázky především misu zadělaného skopového.“

Jean Grave se zahledl na studenta, který seděl nehybně na stolu makulatury, stále stejně se tváře, jako kamenná sfinx s obličejem nevinného dítěte. Usmál se a řekl:

„Sociální revoluci často přirovnávali ke vpádu barbarů, přicházejících zruměnit bledou krev měšťáckého světa. Vzpomenuli zbytečného přepychu jedněch, rostoucího z bídy druhých, zdá se mi, že jsme opravdu barbaři. Chceme zničit vše, co překáží volnému vývinu jednotlivce, ale nechceme zavalit kulturu; také nechceme svrhnout jednu třídu, abychom si sedli na její místo, a chopit se opuštěného žezla, ne, chceme svrhnout každou moc, každou autoritu, aby jich nikdo nemohl zneužívat...!“

Balabanov spěšně přecházel po redakci; stačily tři kroky vpřed a tři kroky vzad. Mrzutě prohodil:

„Ale společnost nesvlečeš jako starou košili...“

Nedomluvil, zarazil se a zbledl. Teď viděl všichni, že tu na někoho čeká. Na chodbě se ozvaly kroky; byly to spěšné, pružné kroky ženské. Zaklepání na dveře.

Balabanov strnul na místě, kde je uslyšel. Ale hleděl před sebe a ne na toho, kdo vešel.

Věřšnin, jehož zvědavost byla Bulharovým chováním podrážděna, dychtivě se ohlédl a viděl.

Viděl Luisu.

Věšla uspěchaná a tázavě utkvěla očima na Borisovi. Pak teprve stiskla všem ruku. Přivítali ji přátelsky a Jean Grave se jí vyptával, kde byla na prázdninách.

„V Chateilaillonu, v Libertadově kolonii,“ odpovídala. „Bylo tam velmi krásně. Já jsem se u moře doslova znovu narodila. Přijeli jsme teprve přede dvěma dny. Paříž mě teď pálí pod nohama.“

„Co nám nesěš?“ tázal se Jean Grave. „Máš no-vinky?“

„Nenesu nic. Časopis si vezmu. Dnes jsem přišla jen pro kamaráda Borise. Nic vám nerekli?“

„Ne. Teprve nyní vidím, že tu asi čekal na tebe,“ s lehou výčitkou prohodil Jean Grave, nasazuje si na nos skřípec, aby lépe viděl, co se tu děje.

Balabanov stál připraven. Zčervenal nyní do krvava a chraptivě řekl:

„Není mým zvykem roztrubovat své soukromé záležitosti. Půjdemě?“ pohlédl na Luisu. Svrchní ret se chvěl nad břílymi zuby.

„Ano, půjdeme,“ podtrhla Luisa odpověď a srdečně se loučila se všemi. Luku pohládila po tváři a Jeanu Gravovi řekla třikrát za sebou: sbohem, sbohem, sbohem.

Balabanov ji strkal ze dveří. Ale ještě na prahu se obrátila, zatřepetala rukama a jásavě vykřikla:

„Pojedeme! Vzpomínejte na mne!“

Balabanov zamračen přibouchl dveře.

Jean Grave vstal a všichni hleděli na zavřené dveře. Pak tázavě prohlíželi jeden druhého. Zmocnila se jich rozpačitost bezděčných diváků. Pochopili, co se děje. Luisa ujíždí s Balabanovem...

„Hm... Nu vida... Tu máme Balabanova!“ řekl konečně Jean Grave, sňal skřípec a dal se znova do psaní. Luka se ošval. Takové historky ho soužily.

Jen ruský student seděl po celou tu dobu, jako by se nic nedělo, a jeho upřímné modré oči pravily, že v jeho duši je klid a pohoda.

„Pajdomtě!“ pobídl ho Luka. Šli spolu do ruské jídelny, kde měli boršč za dva měďáky a chléb zadarmo.

Hned první den po tom, když Luka opustil místo v Louvru, řekl Simonetté, hospodyně v komuně, aby mu nechystala oběd. Vymluvil se, že je pozván k tetě. Zatím sešel jen k řece, sedl na lávku a díval se na vodu. Když jej vyhnaly zima a hlad ze závětrí, snědl za dva měřáky chleba. To dělal čtrnáct dní. Simonetta ho pozorovala po očku, když přicházel domů a upaloval mimo kuchyň, ale neodvážila se mu nabídnout jídlo, aby ho neurazila.

Prosinec vpadl do města náhlými mrazíky, které rvaly bílou páru od úst a zkovovily dřevěnou dlažbu, až zvonila.

Luka zapínal na ulici všechny knoflíky zimního kabátu, ale přece pobýval teď často v Causeríích, častěji než obyčejně, aby se zahřál.

Zastihl Libertada v špatné mře. Prorok měl oči prokvetalé červenými nitkami a jeho vysoké čelo hořelo. Přesto však nedovedl opustit hlučnou společnost. Bylo o čem rokovat!

Ráno přišel Mélin s nevyspalou tváří, veda Bernarda za ruku.

„Odjela,“ řekl prostě, jako by říkal „zemřela“ o ženě, která dlouho stonala a trpěla nemocí a konečně byla vysvobozena smrtí.

Armandina slíbila, že dohlédne na hocha. Od rána prozpěvovala svému hošíkovi, který se batolil po zemi a dohrázel na Bernarda. Usmívala se, protože se Henri ráno vrátil z nemocnice.

Rady doktora Colomba, jak by nebyl odveden, dosáhly účelu, ale prostředky se mstily. Henri si pobyl v nemocnici. Zato nemusil na vojnu.

Stískli si ruce s Armandinou a v tichém štěstí se na sebe usmívali pro minulost, pro přítomnost a vsťíc zachráněné budoucnosti.

Libertad je sledoval vydržděným zrakem. Ale nemluvil s nimi. Řekl Mélinovi:

„Kam jeli?“

„Snad do Sofie,“ zaseptal Mélin.

„Vrátí se,“ řekl Libertad přesvědčeně. „Luisa jistě.“

„Proč?“ Mélin by byl rád uvěřil.

„Protože je matka.“

Mélin smutně sklopil hlavu.

„Pak nepřijede kvůli mně, ale kvůli dítěti. A mezi námi je tedy konec...“

„Láska je křivovatka; s jednou se rozloučíš, s druhou se potkáš,“ syčel Libertad.

V té chvíli vkročila Armandina do síně, a když zaslechla tato slova, řekla vesele:

„To víš, Libertade! Se mnou se rozloučíš, s jinou se potkáš! Kdy přijde nová hospodyně do Causerii?“

„Pospícháš do manželství?“

„Byli bychom špatnými anarchisty,“ klidně řekla Armandina, míříc na Libertadovu slabost, „kdybychom se nedovedli přátelsky rozejít.“

Libertad pochopil, a zanechav osobních narážek, začal horlit proti manželství, které znamená vylučné vlastnictví ženy mužem.

„Manželství,“ tvrdil zadumanému Mélinovi, „počestné a věrné manželství je vinno i prostitucí, i všemi zločiny spáchanými z vlnosti. Manželství nám dává vrahy malých dívek.“

Ale nikdo neprojevil souhlas ani se nesmál.

Luka seděl u kamen a bylo mu jedno, co se kolem děje. Všecko, co tyto lidi rozčilovalo, připadalo mu malicherným. Luisa odjela... milovala toho klackovitého Borise dost, aby s ním odjela z Paříže do neznámé země. Všecko se kolem něho houpalo, stín byla Armandina, stín Henri, stín Mélin, stín Libertad, kosmatý a bizarní stín, který neúnavně hovořil.

„Dostal jsem,“ zní Libertadův hlas Lukovi zdaleka, „dostal jsem ráno dopis. Jean Grave nám píše, abychom se účastnili převezení těla Luisy Michelové. Starý blázen!

Dostává na stará kolena měknutí mozku!“ lál Libertad a chrustil listem papíru.

Lukovi se zdá, to že myši chraští pod podlahou. Snaží se posednout o krok dále, ale nemůže z místa. Údy jsou těžké. Neuposlouchají.

A zase bzučí Libertadův hlas:

„Odkdy se stará anarchista o jednotlivce? Odkdy mají anarchisté galerii slavných mužů a žen? Luisa Michelová...“

Lukovi se zjevují staré, vráscité tváře, ostrý nos a dobová ústa, jak je viděl v redakci Temps nouveaux na sádrovém poprsí.

„Luisa Michelová...“, praví Libertad a jeho hlas se stává posměšným. Uštěpačně přetřásá její vlastnosti, ale Veršininovi jdou myslí slova Jeana Grava, který mu o ní vyprávěl: jak sytila hladové děti a hladové kočky montmartreské, jak se k ní psi i holubi sbíhali a slétali jako k svatému Františku z Assisi, jak se dělila o poslední sousto a o poslední kazajku, jak jednoho večera našla na ulici padlého koně. Sedla si k němu na chodník, a protože jí síly nestačily, aby ho odnesla, aspoň si položila jeho hlavu do klína a nehmula se, dokud kůň nezdechl.

Lukovi tekou slzy po tváři, ale on necítí bolest, jen palčivý stesk po někom, kdo by i její, člověka, nasytil a položil si jeho hlavu do klína. Lukovi je úzko; snad zemře? Aspoň kdyby vydechl na něčem klíně...

A Libertad se dále hněvá na Jeana Grava, na všechny cítele Luisy Michelové.

„Není výtečnicků v rovné a bratrské společnosti. Každý dělá, co je mu milé. Znáte básně Richepinovu o žebráku, který nepoděkoval za darovaný peníz? A když se tomu dárci podívali, osopil se žebrák: Mám ti snad děkovat za to, žeš tak lacino upokojil své svědomí? Ona také dělala, jen co jí působilo radost, a my jí za to máme děkovat? Řeknou, že se obětovala. Neobětuje se každý pro své radosti? Je to zkrátka kult mršiny!“

Nikdo neodpovídal, ale to Libertadovi nevadilo. Věděl, že ho poslouchají.

„A co ty hřbitovy a všechny pomníky a všechny ty shnilé mrtvolky?“ volal rozhořčeně. „Kolik zbytečného místa zabírají a ukrádají živým! Jaká krásná žitná pole by se ruměnila na Montparnasse a jak by se dařilo vinicím na Père-Lachaise! O Montmartru ani nemluvíme; kolik by tu mohlo bydlet živých chudáků, kteří se jinak tísní ve skleptech a v podstřeších nezdravých a nečistých lidských doupat! Kolik zbytečného kamení zatěžuje mrtvou půdu hřbitovů! Kamení, kterého se nedostává při stavbě potřebných budov!“

Luka seděl u kamen a řeči hučely už ne hravými vlnkami, ale rozbouřeným mořem, zběsílým přílivem chatelailonským. Od žaludku utřázněného suchým chlebem stoupala horečka k hlavě a měnila stíny ve zjevení. Hladové děti montmartreské, chráněnci Luisy Michelové, psi, kočky a koně vlekli se vycířlým průvodem a všichni mizeli ve dveřích Věčnosti, černých a děsivých, ve dveřích pískovcového pomníku, věnovaného památce mrtvých na Père-Lachaise. Poslední v řadě mizeli v strašlivém otvoru, poslední před Lukou... Již je na něm... překračuje práh... ledový chlad mu smřšťuje srdce!... Luka se vzpouzí, brání, nechce, ach, tak nechce! Vykřikne a zhroutí se ve mdlobách. Padá z lavičky u kamen, kde seděl.

„Veršinin!“ uklouzlo Armandině.

Obrátila se hbitě a zachytila Luku, aby se neudeřil. Pochopila.

„Hlad!“ řekla polohlasně. Znala tuto nemoc; léčila ji tolikrát a také jí sama trpěla!

I ostatní mlčky pochopili.

Jen Libertad hodil po něm kamenem.

„Hlupák! Proč nepřišel k obědu?“

Sotva to dořekl, objevila se za sklem průhledné stěny Rosita. Přišla dnes prostovlasá, v ošumělé sukni a s vlněným šátkem na ramenou.

Nejdříve spatřila Mělna. Hned postřehla jeho nevyspalou tvář a zhroutený postoj. Stískla rty.

„Jak se máš?“ tázal se jí Měln.

„Dobře. Ty také, vidí?“ řekla významně.

Usedla vedle Luky, který se zvolna probíral z mrákot. Armandina mu třela spánky octem, ale Rosita si položila jeho hlavu na klín. A tak když se Luka probíral k vědomí, bylo mu, že sen o Luise Michelové se uskutečňuje.

„Co pořád děláš?“ ptal se Libertad Rosity. „Není tě vidět.“

„Maluji,“ řekla dívka.

„Růžičky, fialky, rozpůlená jablka?“ posmíval se nepřivětivý prorok.

„Ne. Portréty. Chceš se podívat?“ Vyňala zpod šátku dva obrázky. Potřebovala se s někým sdělit o svou práci.

„To maluješ národní svaté? Tolstoj, či co je to?“

„Prosím tě! Vždyť je to Paraf-Javal!“ vysvětlovala Rosita.

„Paraf-Javal! Pfi!“ vyprskl Libertad. „Ani trochu! Kdybys raději umývala nádoby anebo šila košile! A ten druhý...?“

Nastavil ruku.

Ale Rosita již neukázala. Jen Luka zahlédl noc vlasů nad bílým čelem: byl to portrét Balabanových.

Od toho dne se Armandina starala o Luku. Ukládala mu drobné práce v Causeriích a za to ho zvánala k obědu.

„Každému podle jeho potřeb, každý podle svých sil,“ opakovala mu usilovně anarchistické heslo, když se zdráhal usednout za prostřený stůl.

Vyhladovělý Věřšimn první dny jen jedl a jedl. Ne přemýšlel příliš; mechanicky vykonal, co se na něm žádalo, zametal, myl podlahy. Nepohrdal tou prací, nikdo se za ni v Causeriích nestyděl, všichni pokládali drhnutí za práci těžkou, v níž je třeba ženě pomáhat.

Ale po čtrnácti dnech se objevily staré skrupule. V sobotu Luka zas neměl peníze—přesto, že šetřil i za hladu—, aby zaplatil Simonettě za byt. Rekl jí, že se odstěhuje k tetě.

Ale ona mu nevěřila a nechtěla ho propustit.

„Ostatné tvůj pokoj je zaplacen,“ ujišťovala ho vlídná hospodyně z komuny, „Marcel mi dal tolik, že zatím nemusíš platit.“

Luka pokorně svěřil hlavu, přisvědčil — ale večer nepřij-

šel. Chtěl si dobýt místa mezi kamarády stejnou zbraní, mužnou a čestnou, ne však soucitem.

Uchýlil se zase do Knihovny svaté Jenověfy.

Posvátné ticho síně a krásná obřadnost knihy uklidnily ho tak, že mohl i číst.

Vyzádal si knihu Anatola France Názory kněze Jéróma Coignarda. Simonetta s Libertadem nedávno i o ní hovořili. Zhlídl ji za dvě hodiny, i odpoledne se k ní vrátil.

Slovo po slovu vážil, oceňoval, ochutnával. Starý a moudrý abbé Coignard vodí po Paříži svého žáka, syna traktérova, a vykládá mu své názory o vládě, o vojsku, o kněžstvu. Filosof sedmnáctého století měl v ústech názory revoluční a skeptika století dvacátého.

A soudobá republika nabývala ve světle odraženém z neutěšeného obrazu bývalé monarchie zářivě lákavých barev nového světa.

„Republika,“ říkal si Luka, „je nejdokonalejší státní útvar dneška. Není možná, aby v státě s tolika svobodami se dělníkům a chudým nevedlo lépe než v liberální monarchii anglické, v imperialistickém Německu, o samovládném carství ruském ani nemluvě. Hájil bych vždy republiku a nezradil bych ji, ani bych se nesnažil o její posvalení, dokud bych neměl v ruce jistotu komunistického řádu.“

Rozumoval tak ještě na ulici, když odbíjelo deset hodin večer, když knihovnu zavřeli a čtenáři se rozcházel. Rozumoval tak na špatně osvětlené ulici svatého Jakuba, kde před třemi sty lety býval traktér U královny Pedauky, kam abbé Coignard chodíval na večeri k otci svého žáka.

I dnes byly traktéry v ulici svatého Jakuba. Za skly oken tam viseli, zlatě ozářeni dohasínajícím ohněm obrovského krbu, bažanti, perličky, kapoumi, husy. Slaná vůně pečení dráždivě proscyvala vzduch kolem traktéru.

Luka přidal do kroku. Latinská čtvrt byla již pustá. Hlučné živly zmizely v divadlech, v tančírnách, v kavárnách na bulváru svatého Michala.

Luka šel úzkou uličkou Svatojakubskou, zatarasenou vysokými domy, s náhlými kouty i výčnělky starých kláš-

terů a kostelů; vzdaloval se víc a více z hlučného středu, kde mu všechno jen připomínalo, že dnes nejedl a že nemá, kam by hlavu složil.

Suchá zima trvala; ojediné stromy na vnějším bulváru, kam Luku zavedla ulice svatého Jakuba, praskaly mrazem a černé křivolaké větvičky se ulamovaly a tiše padaly.

Belhavá stařenka, roznašečka novin, oběhla již svůj každodenní kruh ulic, vracela se domů a volala do liduprázdného bulváru spíše ze zvyku než v naději, že prodá: „L'Intransigeant... La Presse!“

Kulhala velmi rychle, vlekouc chromou nohu za sebou, ale Luka ji přece předhonił.

Mávla po něm novinami a zaskřehotala:

„La Presse... La Presse!“

Luka pokrčil rameny a řekl jí:

„Mám hlad!“

„Jdi, jdi, taškáři!“ zasmála se.

Brzy byla daleko za ním.

Podle domů se šinuly zimomřivé ženské stíny. Jejich sykot švihal Veršínina přes tvář štíplavěji než mráz. Nešel, ale běžel úprkem.

Přece se trochu zahřál.

Běžel již dlouho, ale bulvár neměl konce. Stále stromy, podobné trsům černých korálů; stromy a hvězdičky luceren, kiosky a prázdné náruče laviček.

Ticho a tma Veršíninovi lahodily. Hlavou mu prolétla vzpomínka na apače, kteří olupují osamělé chodce na vnějších bulvárech. Úsmál se sobě i loupeži i apačům. Ti by to chytli!

Vtom se tma zažehla a v světle plamene spatřil Luka dva černé prchající stíny, které hned zapadly do noci. Plamen vesele vyrostl do žlutého jasu; na lavičce pod stromem něco hořelo.

Luka se zastavil.

Balík hadrů?

Staré noviny?

Ukradené zboží?

Balík se pohnul a zařval.

Ted se Luka nerozmýšlel a přiskočil k lavičce.

„Co se děje?“ Ale nečekal na odpověď a rval s člověka ležícího na lavičce noviny a cáry slepených papírů, jaké lepíci plakátů strhují z návěstních tabulí, příliš obtížených.

Pod papíry byl člověk, kterého překvapil plamen ve spánku; probudil se bolestí; byl již přitřešně.

Byl starý, byl žebrák, byl bez přitřešně.

Vyhledal lavičku na odlehlém bulváru, kde se nemusil obávat policie, a usnul, zabaliv se před mrazem do starých papírů.

Ten člověk byl občan republiky.

Luka trhal chvatně hořící papíry a udusil poslední doutnající zbytky.

A pak usedl na lavičku vedle občana republiky.

„Občane,“ pravil mu, „co budeme dělat?“

Ale starci nebylo do povídání. Sténal a obledával třesoucíma se rukama rány a vysílal plačtivé kletby za zločiny, zločiny, zločiny, kteří zapálili jeho ložní přikrývku z papírů. Ubohé holé lýtko svítilo z propálené nohavice a žalovalo trpějí než starcova ústa.

„Tak co!“ povzbuzoval ho Luka, „tady přece nemůžeš me zůstat!“

„Nemůžeme...“ opakoval stařec nářikavě.

„Vstaň, bratře, půjdeme...“

Vstali a šli, opírajíce se o sebe.

A protože bylo jedno, kam šli, neboť nikde nebyli očekáváni, nikdo jim lůžko nechystal, ani teplou věceř, vrátili se směrem, odkud Veršínin přišel.

Potáceli se černým bulvárem. Luka starce spíše nesl než vedl.

Veršíninova hlava byla pustá a ticho mu bilo vysilujícím návalem do spánků.

Po dvaceti mátožných krocích potkali belhavou babku. Mávla po nich novinami a zakřikla se setrvačností ochrapělého stroje:

„La République... La Presse!“

Nezastavila se, neohlédla a dále vlekla chromou nohu za sebou.

„Republika!“ projelo Veršininovi hlavou. „Svobodná republika. Tady jde občan, starý a nemohoucný. Což já, jsem cizinec. Ale on je vskutku občanem; proč se o něj nestarají?... Což mohou být v republice staří lidé umírající zimou na ulici?“

Ale myšlenky se máty. Opakoval si jen: republika... republika... Cítil, že cosi ztrácí, že cosi padá do černých propastí, co dříve trůnilo ve zlatých oblacích. Res publica — věc obecná — šeptal si a cítil, jak mu uniká krásný smysl toho slova a jak ztráta ta ochuzuje. Republika...

Rád by si odpočinul a provětral hlavu, aby mohl domyslit; ale není možná, musí odvést do hnízda to staré, třesoucí se ptáče. Je opelichané a klepá holými kostečkami.

Zahnuli za roh, domy se k nim shrnuly. V úzkých ulicích je tepleji než na širokém bulváru. Štěrbínami zpod zavřených domovních vrat i krámů dýchá teplo. Míhlo se i světélko. Nezvalo však do tepla. Bílá světýlka jsou nepřátelská; ptáče zná červené světlo. Zastavuje se stařk a štěbetá. Také Luka se zastavil a na světýlku čte tři slova

ASILE DE NUIT

Očima čte: Asile de nuit, a rty vyslovují: republika.

Ptáče zatukalo na dveře. Otevřely se. Republika tedy přece rozepjala náruč.

Stařec a Veršinin vešli.

Měli zevnějšíček hodný tohoto prostředí, neboť nikdo se nad jejich příchodem nepozastavil. Několik hlav se mrzutě zvedlo, ukázalo žlutá, odpudivá bělma a kleslo zpět na tvrdé pryčny. Ptáče se odtrhlo od Luky, a zavírajíc oči, zahrabalo se do hadrů nakupených u vychládajících železných kamen.

V koutečku, sevřen ohromnými botami a páchnoucí stěnou, usnul také Veršinin neklidným spánkem.

Stařeček ještě spal, zachrut do hadrů, když se Luka Veršinin probudil do sychravého rána. Vzduch v azylu byl nenesitelný, výparý nouze, nemoci a nečistoty ho vyháňely. Ohlédl se po starci, po jeho hubených, schoulených údech a zašeptal: Ptáče... Červená svítlna již nehořela, když vyšel, a ulice se podobala hrnci s mlékem, tak hustě tu stála mlha. Kroky zvonily potrhým budíčkem do pusté ulice se zavřenými krámy.

První jeho myšlenka byla: U mne je konec republiky!... Cím je mi dnes republika? Nehájil bych ji, ne! Kam jsem dal oči, že jsem to všechno neviděl? Že jsem neviděl žebravé děti, holčičky v krátkých sukénkách, které se prodávaly na bulváru Clichy, hošíky zakrslé námezdnou prací?

Nebo se bída ukrývá tak dobře, že jsem neviděl mladé ženy, jak sklíčeně rvou plod života svého, protože by ho neuživily, že jsem neviděl stařeny, které jsou nuceny shánět třesavýma a zchromlýma rukama drobečky potřebné k udržení zmíravého ohníčku jejich života? Že jsem neviděl starce chránící se pohozenými papíry před zimou?

Což jsem byl slepý, že jsem neviděl otroctví dělníků, kázní vojáků, kteří se ve jménu republiky učí vraždit své bližní a střít do svých rodičů?

Rovnost? Kde je rovnost v republice? Viděl jsem azyl, kde žíví lidi staré a bez příštěší pomjemi, viděl jsem restaury a noční kavárny, kde se spropitné platí zlatými mincemi. Viděl jsem na lídech hadry a viděl šaty za deset tisíc franků v ulici de la Paix. Není tu rovnost, není!

Volnost! Libertad má pravdu: občan republiky požívá volnosti — umřít hladem. Jinak je tu Saint-Lazare, Dépôt Conciergerie, výhružná budova soudu, zrcadlící své kulaté věže v špinavých vodách Seiny. To jsou pevnosti republikánské svobody, pasti na volnost toulavých krysl!

Bratrství, do třetice, aby bylo celé to zářící trojsloví

zneuctěno! Bratrství měštáka s dělníkem: „Občane, bratře, dej mi hlas, abych se stal poslancem!... Občane, bratře, zvol mě do městské rady!“ A usazen v teplém hnízdě, rozdělen na malé sinekury s velkými možnostmi, občan bratr odpovídá na všecko písničkou moci, s drzostí vrabčáka, který vypudil vlastovku z hnízda.

Luka se potácel Luxemburskou zahradou. Ptáci, vyplášení jeho samoumlouvou, cvrlikali a přelétali ze stromu na strom. Kamenný průvod velikých žen Francie strnule čněl do mlhy. Zadní stěna muzea prokmitala mozaikovým obrazem. Veršinin si připomněl procházky v tomto muzeu, kdy probíhal krásnými sály s prázdným žaludkem. „Muzea dává republika svému lidu: Tady máš kulturu, bratře občane. Že ti nestačí? Že máš hlad? Fúj, ošklivé slovo — hlad — připomínáš mi sprostý hlad, když ti nabízím vzácné požitky umění!“

„Nikdy už nevzkročím do muzea,“ slibuje si Luka. „Muzea jsou nestydatá filantropie bohatých držitelů moci.“ Lukova nenávist roste s palčivou touhou po teplém soustu, po šálku čaje, po suché a útulné světlici, kde by mohl klidně uschnout.

V ulicích stojí všude mlha. Také v Luxemburské zahradě je rozvěšena po větvích, v uličkách kolem Odéonu plíží se sraženým kouřem, vznáší se i nad řekou jako její vzdušné pokračování.

Několik horlivých nábrežních knihkupců odmykalo zámky beden s knihami, když Luka Veršinin došel až na nábreží. Někteří knihkupčiči rozdmýchovali malým měchem oheň v ohříváčku s dřevěným uhlím, jiní vzhlíželi k olověnému nebi, rozmyslíje se, mají-li vyložit papírové zboží napospas mlze a dešti.

Luka Veršinin se opřel zády o studený kámen zábradlí a zaryl pohled do vlhké dlažby. Bylo dosud ticho a pustota kola ojedinelého povozu rušivě skřípěla do ranní ospalosti.

Vzhlédl zvědavě.

Na dvoukolovém ručním vozíku kymácel se rozviklaný stůl, dvě židle, z nichž trčela sláma, železná postel s tenkou

žíněnkou a starý prádelník. Všecké tyto náležitosti domova, naházené na hromadu, strkal muž v obleku stavebního dělníka, s čapkou postríkanou vápnem. Žena s dítětem v náručí ho doháněla, chvillemi se zastavujíc. Tři drobné děti nesly každé po kořenáčku geránia. Vozík klouzal a vzdoroval; malý vršek před mostem byl perný. Veršinin viděl, jak se muž marně hmoždí, i vzhopil se a šel mu pomoci. Když vytlačili vozík na most a zjednali rovnováhu rozbfhajícímu se náradí, řekl dělník:

„Děkuji ti, kamaráde.“

„Kam to vezeš?“ zeptal se Veršinin.

„Sám bych rád věděl,“ pokrčil rameny dělník. „Proprio nás vyhodil a jiný domácí nás nechce, že máme moc dětí. Stěhují se na radnici. Ať se o mne postará obec.“

Odevzdaně vsunul hlavu do popruhu a vlekl dále svůj pozemský kříž.

Na mostě fičel vítr, a proto se Luka vracel pomalu k antikvářům a k jejich ohníčkům.

Po několika krocích ho dohonilo dělníckovo dítě.

„Pane,“ volala dívka, podávajíc mu květináč s gerániem, „matka ti tohle posílá za pomoc.“

Vložila květináč do Veršininovy ruky a odběhla za rodným průvodem.

Luka byl vyjeven a v první chvíli se mu zachtělo rozběhnout se za nimi a vrátit jim, jak si říkal, jedinou poezii jejich černého života. Vůle byla dobrá, ale člověk slabý. A noby umlčené, neschopné poslouchat. Máchl rukou, postavil geránium na zábradlí a zhroutil se.

Nábreží oživovalo.

Dělníci v širokých sametových kalhotách tudy spěchali, ženouce se kalvárií ulic do práce. Šli v hloučcích, ale nemluvili spolu, s obličeji soustředěnými v jedinou myšlenku, aby nepřišli pozdě.

Opilý výskot přinutil Veršimina pohlédnout doprostřed jízdní dráhy, kudy přejel vůz se čtyřmi mladými hýřily, z nichž jeden byl oděn modročervenou důstojnickou uniformou. Hlava se mu mdle vykláněla z otevřeného auta a pošinutá rudá čapka byla na odletu. Luka sledoval oči-

ma mizející vůz a spatřil ještě, jak čapka v dálce jako červená kytička vylétěla, zatřepetala se a spadla do bláta. Pak jeho oči znovu osleply pro vnější svět.

Hlad ho studil, svíral mu vnitřnosti. Luka si vyčítal, že se nepřemohl a nepočkal na polévku v azylu. Byl by se zahřál, třeba i pomýjemi. Zuby mu trnuly a jazyk se mu lepil na patro. Již ani zimu necítil, jen hlad.

Kdosi mu houkl do samého ucha:

„Á bas l'armée!“

Škubl sebou a vytrřštěným pohledem pokáral výtržníka. Byl to zámečnický učeň s důstojnickou čapkou na hlavě.

Zvedl ji z bláta, ale sotva došel na most, hodil ji do řeky s velkolepým rozmachem, znovu volaje: „Pryč s armádou!“ Jeho veselé oči se stále vracely k Lukovi, čekající na souhlas.

Čapka padla na hladinu řeky tiše, jako smítko. Špinavě hnědé vlny ji nadnášely a nesly ji pomalu k druhému mostu. Brzy však ten malý červený bod zmizel v mlze. Luka se pomalu otočil a díval se za ní. Ani nevěděl, že povídá nahlas, co si myslí.

„Voják, četník, policajt, to je republika. A nad nimi vláda, stejná jako všude jinde. Vláda je vždycky stejná.“

„Máte pravdu,“ ozval se vedle něho shovívavý hlas zralého, vážného muže. „Vláda je vždycky stejná, ale záleží přece na zásadách, kterými se řídí. Nechápu, proč lajete republice. Což nedovedete ocenit svrchovanou volnost, kterou vám dopřává?“

Luka se stěží prodíral z oblouzení hladu. Pohled, který upřel na pěkně ošaceného muže s růžovou tvářičkou, nasnídanou a dobře vyspalou, byl slepý.

„Což to není podivuhodná shovívavost, že smíte republiku veřejně tupit, aniž vás na místě za to potrestá?“ mluvil rozvázně občan se zřejmou libostí, že může vykládat své názory. Luka se k němu obrátil. „Já aspoň, mladý muži,“ pokračoval měštáček, „cítím zplna nejšší volnost republiky. A přece jsem se narodil z prostých rodičů. Můj otec byl cestář. Pod jinou vládou byl bych se stal zemědělským otrokem a patřil bych bezpochyby nějakému majetní-

ku panství. Ale republice, milý mladíku, republice děkují za to, že třeba chudý občan, jsem přece jen volný. Svobodně jsem si vyvolil své povolání a svobodně jsem si zvolil svého zaměstnavatele. Člověk nesmí chápat volnost tak hmotářsky, jako to činí většina nového pokolení. Byl jsem velmi chud a nešťasten. Měl jsem malý plat a těžkou práci, ale žil jsem jedinému zadostučinění; večer, když jsem pochlédl do zrcadla umyt a učešán, řekl jsem si, hle, volný občan republiky. A to byla má hrdost. Udržovala mě na výši. V osmnácti letech jsem se dal naverbovat k pluku, ke kterému se mi právě líbilo, a podle své vůle byl jsem přidělen k výpravě na Madagaskar. Tam jsem dostal tuto medaili, která půjde se mnou až do hrobu.“

Při těch slovech rozeplal teplý zimník a ukázalo se, že je oblečen do starého vojenského kabátu, na němž se zaslě leskla kovová medaile.

„Od té chvíle, mladíku, jsem nepřestal žehnat republiku,“ děl, zapínaje zase pečlivě zimník. „Jsem stále ještě jen zřízenec, a nemám tučný plat, ale zato mám vědomí povitého člověka a důstojnost občana republiky. Kdysi jsme úpěli pode jhem aristokratické bandy, dnes si sami volíme své pány. Můžeme je změnit vždy za čtyři léta, když se nám nelíbí.“

Vedle Luky se postavili dva antikváři, nepřilíš zaměstnaní v mlhavém dni. Pán se těšil z jejich účastenství a vykládal dále:

„Máme volnost mluvit, psát, pít, kouřit, ženit se, dokonce i opíjet se, je-li nám líbo, nic nás neomezuje, leč zákon, a zákon je v republice smlouva, svobodně přijatá všemi občany.“

Povykující kamelot se tu zastavil, mávaje novinami. Tlupa veselých studentů se shlukla, a tak se slova slušně oděného pána podobala veřejnému projevu. Jemu to zjevně lichořilo a on zapomínal na Luky. Byl by na něj asi zapomněl docela, kdyby se Luka nebyl konečně vzmohl na odpověď.

„Zapomínáte, pane,“ řekl a nezměnil dětský výraz obličej, „zapomínáte na jisté svobody dosti nepřijemné. Na

volnost spát pod mostem, když nás domácí pán vypoví, na volnost hynout hladem...

Pán mávl odmítavě rukou. Obrátil se k posluchačstvu, jako by mu Luka nestál již za řeč.

„To je volnost tuláků, vagabundů, lenochů, vyvrhelů, zločinců.“

„Stává se často,“ odušil Luka trpce, „že i nemoc nebo nezaměstnanost nám poskytuje volnost pojit hladem.“

„Mýlíte se, mladý muži,“ zvedl káravě prst nasnídaný pán, „počestní lidé se nemusí bát těchto případů. V mém oboru například není nezaměstnanost, nikdy nebyla, a lidé, o nichž mluvíte, špatně chápou volnost a špatně jí využívají.“

„Dovolte, pane,“ řekl Luka popuzen, „kdo jste, že mi již půl hodiny kážete o volnosti?“

Pán se vypjal, přezíraje diváky vítězným pohledem, zapjal poslední knoflík kabátu a řekl:

„Jsem zřízenec republiky, počestný občan, vězeňský dozorce z Conciergerie, pane.“

Studenti vyprskli smíchem, antikváři se usmívali do šálů ovinutých kolem krků, kamelet zavýskl a vykřikl:

„Quelle était belle — sous l'Empire!“

Studenti opustili tuto podívanou a přizvukovali mu, zpívající pouliční notou:

*Jak krásná byla republika
za císařství!*

Také Luka, objav loktem geranium postavené na zábradlí, usmál se truchlivě.

Pán se nadul, rozzlobeně potřásl hlavou, a marně zápatrav ve všech obličejích, zda se někde objeví souhlas, uražen odcházel.

Když se všichni rozešli a Veršinin tu zbyl sám s paží ovinutou kolem gerania, připadalo mu vše jako sen. Mlha stoupala a bílé slunce sříbřilo její paty, takže se brzy podobala oblaku. Hlad Lukovi nedovolil, aby postál na místě déle. Opatrně přitiskl kořenáč na hrud a šinul se po mostě na druhý břeh. Voda v řece tichounce plynula, a byl bys

řekl, že přijme neslyšně každé břímě, nejen vojenskou čepici. Hnědé vlny měly bělavé závitý, břítece vykrojené, ledové blysknavé. U břehu šuměly parmíčky, olepené návěštími, za nimi se čerily trojúhelníky zvrácené vody. A pojednou se mezi vlnami objevila černá tečka. Veršinin ji sledoval, a když rozeznal, že se tečka zvěštuje na balík, zachvěl se. Brzy se k němu přidružili diváci a všichni pozorovali mrtvolu muže, obráceného tváří ke dnu. Voda ho hladila a trojúhelníky vln jím pohazovaly. Houpavý ten pohyb neměl v sobě nic příšerného a mnozí diváci žertovali.

Ale Veršinin byl pohoršen a nechápal, jak mohou zvanit lehkomyslně při pohledu na utracený lidský život. Utonulý byl v očích Lukových obět společenského pořádku; kdo jiný by se topil nežli hladovec?

Brzy vypluli zpod oblouku lodky s lidmi spěchajícími vylovit mrtvolu. Dav rostl a tlačil se na zábradlí, a Luka se stěžl vymotal, chráně loktem své geranium.

„Najíst mu nedali, ale teď ho loví,“ šeptal. Došel na konec mostu a ještě jednou pohlédl na vodu, ale viděl jen hvězdicí člunků. Na náplavce pod posledním obloukem se krčili tři odraní tuláci se zelenými obličejí. Chťivě se dívali na vzdálené divadlo. Chvěli se zimou, měli slámu ve vlasch. Vylezli právě ze sudů vystlaných slámou a složených na náplavce, ze sudů, které jim byly útočštěm a noclehárnou za chladných prosincových nocí.

„Aha,“ řekl si Luka, „tady je zimní byt pánů přírody.“ Rozesmál se tiše a za chvíli se po nich ještě jednou ohlédl.

Zamířil k tržnici. Vzpomněl ohromných kup zeleniny, salátů, brambor i ovoce, kterým se podívoval a z nichž kdysi v lepších dobách kupoval. Doufal, že najde někde v koutě kus syrové mrkve, nahnilý pomeranč, odhozené jablko.

Ale v tržnici bylo vše čistounce umeteno a kolem stánků byl takový nával, že za pláští nakupujících hospodyň ani zboží nebylo vidět.

Prošel trhem zeleniny a zamířil k řezníkům. Pronikavá vůně syrového masa mu obracela žaludek. Ramenatí řezníci se zakrvácenými zástěrami přenášeli půle a čtvrti za-

bitého dobytka, jemuž od tlam visely vylající krvavé nitky. Telata měla strnule hloupý výraz obětí a špička jazyka jim čouhala z tlam. Vepři se i po smrti tvářili spokojeně, jako by z radosti nad tím, že vyplnili své poslání.

Luka se vypletl z masné tržnice. V ovocném oddělení doufal nalézt něco k snědku. Ale ovocnářky si ho prohlížely až urážlivě. Luka se zarděl a odešel.

Na schodě se červenala pomerančová kůra. Luka si vzpomněl, že řádný anarchista ani slupku neodhodí z ohledu na své bližní, a v záchvatu horlivosti se pro kůru sehnul. Ale než ji odhodil do potůčku vody, tekoucího podle chodníku, rozmyslil se, ohlédl se na všechny strany, a přesvědčiv se, že ho nikdo nevidí, oťrel ji o kabát a vstrčil do úst.

Zavoněla.

Osvěžen přeložil Luka geránium do pravé ruky, neboť levá byla již zkrchlá. Slíbil si, že se sem vrátí kvečeru nebo časně zrána, za tmy, a zamířil opět k mostu.

Zahloubán přešel most, a kráčeje rychle, aby se zahrál, octl se brzy v Latinské čtvrti. Bylo poledne, studenti se vyvojili ze Sorbonny a hrmuli se po Michalském bulváru a ulicí svatého Jakuba. Objevili se i dělníci a uličky houstly spěchajícím lidem.

Luka odbočil, neboť polední hluk ho bolel, dotýkaje se jeho zjitřené bytosti. Teď i pravá ruka ho zazábla. Přeložil geránium opět do levé a pomyslíl, co počít s květinou...

Nebude ji přece nosit na své hladové pouti nasyceným městem! Má ji postavit někde za cizí okno? Za cizí dveře? Třeba by do ní koplí nebo by ji nechalévali. Věnuje ji někomu, kdo bydlí a ozdobuje okna? Komu?

Dal by ji Simonettě. Do Causerií však nepůjde, ani do komuny. Simonetta by na něm poznala hlad, jako tehdy Armandina v Causeriích. A Luka by se styděl. Nejráději by dal květinu Rositě; na ni první pomyslíl, ale bál se ji urazit, byť vzdálenou myšlenkou. Pohlédl na květinu. Nemí ošklivá. Lístky má pěkně zelené. Na jaře jistě pokvete... Ale Rositin ateliér je v domě, kde bydlí strýc. Což kdyby ho potkal?

Rozhodl se, že donese květinu Maryše. A hned se obrátil směrem k montsouriskému parku.

S novou silou proběhl bystře ulicemi, které nyní zjasněly slunečnými pruhy. Také do Maryšina okna se opeřelo pole dní světlo.

Na schodech se ho zmocnila obava, že snad dívka nebude doma. Srdce se mu rozbušilo; bral čtyři schody najednou. Když zazvonil, číhal se zatajeným dechem na šum v bytě. Ozvaly se kroky a v otevřených dveřích stála — Rosita.

Zaradovala se z květiny. Objala ji a tančila s ní po pokoji. „Ty jsi hodný, ty jsi hodný,“ opakovala Lukovi. Hned si všimla jeho ozáblých rukou a postavila mu židli ke křibu, kde marnotratně prskala veliká polena.

„Zatopila jsem, Maryša se hned vrátí a bude jí zima. Navařím čaje, počkej, hned to bude.“

A již její světlý šat zašvihl ve dveřích; z kuchyně sem dolehly zvuky koflíků a lžiček.

Teprve teď si Luka uvědomil, že sem byl zahrán také hladem. Když mu Rosita nabídla čaj a zákusky, musil se krotit, aby nehltal. Založila ruce a pohlížela na něj se spojojeným šelmovstvím.

Potom se skrčil na stoličku, přitáhl kolena k bradě a kochal se teplem. Omrzlé ruce nabíhaly, z botek se začalo kouřit.

„Jak se vede Petražickému?“ vyptával se Luka, snaže se předejít otázky Rositiny. „A Maryša, je zdráva? Byla bledá, když jsem tu byl naposled.“

„Má teď mnoho práce. Schovává ji, ačkoli všichni o ní víme. Šije košilenky, kabátky, karkulky. Ale jen si považ, milý Luko, to všechno prádélko, které tu potají šije, není určeno pro její dítě, ale na výdělek. Naše dobrá maticka vydělává a vybrala si práci, která ji nejvíce těší. Nemá teď ani kdy číst; přírodní vědy, které studovala, čekají. A to všechno dělá kvůli Petražickému.“

„A Petražickij o tom ví?“ mrzel se Luka v duchu na siláka.

„Neví. On se o to nestará. Domnívá se, že si Maryša jen hraje s přípravami pro své dítě. Petražickij se nikdy

o nic nestaral; žije si jako ptactvo nebeské. Petražičkij nemyslí, on jen jí.“

„A malá květinářka Regina, kterou jsme vezli s doktorem Colombem do porodnice? Uzdravila se?“ ptal se zase. Ještě nedomluvil, a zazněl v síni zvonek.

Rosita běžela otevřít, volajíc místo odpovědi:

„Tu je Maryša, tu je naše maticka!“

Maryša vešla, majíc ruce plné balíčků. Veršinin byl zaražen její hubeností a materstvím, které se již jevilo na jejím štíhlém těle. Měla kruhy kolem očí a zsinalá barva tváře byla ztránsněna žlutými skvrnami. Byla vyčerpána, ale odhodlána být dobré mysli stůj co stůj. Vesele vítala Veršinina, třásla mu rukou. Pak usedla, obrátila se na Rositu a udýchaně jí oznamovala:

„Byla jsem v porodnici, u Regíny. Doktor se o ni postaral výtečně. Za tři dny ji ve zdraví propustí. Nejraději by hned utekla. Kočka, table Regina: otrásla se a je jí zase dobře. Má tam plno kamarádek a každý je poblázněn do jejích hezkých očí. Ale zkusila, chuděra malá... Když si vzpomenu, jak tu ležela! Křída a vosk!“

Slzy jí stály v šedivých očích.

„Mlč, neplač!“ chlácholila ji Rosita. „Nesmíš se znepokojovat, pamatuj na své dítětko, maticko ty milá!“

Maryša se usmála skrze slzy.

„Regina je dítě Paříže,“ pokračovala Rosita, „není věci dosti vážné, aby se jí děle zabývala. Lítá na světě jako motýl větrem poháněný i srážený; žije rozmary a přítomnost je její živél!“

Maryša svlékla chatrný svrchní šat a začala vybalovat z papírů čtverce bílých látek, kraječky, nitě, tkaničky. Rosita i jí nalila čaj a pak se obě pustily do díla, zatímco se Veršinin otáčel k plameni polen hned zády, hned tvář.

Rosita na něj stále po očku pohlížela a byla nyní předsvědčena, že je zase bez práce a bez domova. Jeho hubená postava, lačné oči a zjevný nedostatek péče budily v ní soucit. Říkala si: Rus, emigrant, revolucionář a žid jako já — a nemohu mu pomoci přese všechnu sympatii.

Avšak Luka cítil její teplé pohledy a hrál se v nich.

Také on cítil, že je něco mezi ním a Rositou, co zastavuje přátelství a soucit na bodu nízké teploty. Tušil z Libertadových nářeček, kdo je tímto regulátorem, ale bránil se myšlenkám na Rositiny soukromé věci. Ne, Luka se nevtírá a nechce nic vědět, Luka se přinutil zapomenout na příhodu v parku pod Sacré-Coeur, Luka také neřekne ani slova o setkání Luisy s Balabanovem, jehož byl svědkem v Temps nouveaux.

A Rosita, která by ráda pomohla Lukovi, jen nemít ty zamilované oči, chránila se mu projevít i přátelství. Pro ni byl Veršinin nemocný tyfem. Pros si o chleba jak chceš, nedám ti jej, protože bys zemřel.

Konečně Luka pochopil, že musí odejít, nemá-li probudit podezření z nezaměstnanosti.

Vstal, přešel několikrátě světnici a stanul u okna. Rosita viděla zimní kabát s varhánkovými šosy, s vodorovně vypanými rameny; na zádech měl tento plášť velmi znatelné záhyby, jak visel na hřebíku. Ty záhyby se nerozvíhaly zprostředka, kde bývá poutko, ale k levé straně, takže jedno rameno vystupovalo.

Rositě se zželo mlčelivého hochy i jeho nahrbených zad i tesklivého sklonění hlavy.

A přece ho nedovedla potěšit a nedostalo se jí síly, aby ho zadržela, když smuten odcházel do vlhkého soumraku. Její ruka byla mdlá, když mu ji podala na rozloučenou. Tušila nejasně, že ho pouští do záhuby, a přece mu neřekla — zůstaň... Neboť on — nebyl vyvolený.

Stávka plynárenských a elektrárenských socialistických dělníků změnila tvář Paříže; Luka chodil po ulicích se vzkríšenou nadějí v srdci. Červené plakáty a palčické názvy článků v časopisech povzbudily jeho lhostejnost. Veselí ka-